

FINANSOWANIE DZIAŁAŃ UMOŻLIWIAJĄCYCH POZYSKIWANIE ALTERNATYWNYCH ŹRÓDEŁ DOCHODÓW PRZEZ WŁAŚCICIELI GOSPODARSTW ROLNYCH

Piotr Bórawski

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Streszczenie. W artykule przedstawiono źródła finansowania działań, dzięki którym rolnicy pozyskują alternatywne źródła dochodów. Szczególną uwagę zwrócono na finansowanie agroturystyki, pozarolniczej działalności gospodarczej oraz dopłaty bezpośrednie. Analiza zebranego materiału badawczego dowodzi znaczących możliwości finansowania agroturystyki oraz pozarolniczej działalności gospodarczej. Ponadto dopłaty bezpośrednie są zaliczane do alternatywnych źródeł dochodów gospodarstw rolnych. Finansowanie tych działań wpływa na wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich.

Słowa kluczowe: finansowanie działalności, agroturystyka, działalność pozarolnicza

WSTĘP

Dokonujące się zmiany w rolnictwie polskim sprawiły, że w niektórych gospodarstwach rolnych powstały liczne ograniczenia rozwoju. Dotyczy to zwłaszcza tych podmiotów, które prowadziły ekstensywną produkcję rolniczą, a ich właściciele nie przystosowali swoich gospodarstw do wymagań wspólnego rynku. Do niekorzystnej sytuacji na obszarach wiejskich przyczyniły się również znacząca migracja ludności ze wsi do miast, przebudowa systemu gospodarczego oraz utrata przez wielu rolników możliwości pracy poza rolnictwem. Dlatego coraz większa grupa właścicieli gospodarstw poszukuje alternatywnych źródeł dochodów lub nowych kierunków rozwoju. Rolnicy tacy zainteresowani są nowymi źródłami finansowania działań, które dotychczas były im obce.

Celem artykułu jest analiza źródeł finansowania działań, które mogą przyczynić się do pozyskiwania alternatywnych dochodów w gospodarstwach rolnych. Pojęcie alternatywnych źródeł dochodów jest w literaturze przedmiotu opisane niewystarczająco. Kil-

kuletnie badania autora dowodzą, że alternatywne dochody w rolnictwie mogą mieć charakter rolniczy i pozarolniczy. Ten pierwszy będzie obejmował chów i hodowlę zwierząt dotychczas niehodowanych oraz uprawę roślin dotychczas nieuprawianych. Ten drugi będzie obejmował agroturystykę i pozarolniczą działalność gospodarczą. W uprzemysłowionych krajach właściciele małych obszarowo gospodarstw muszą stawić czoło nowym trudnościom, takim jak: rozwijająca się konkurencja, niskie ceny produktów rolnych, co spowodowało zainteresowanie agroturystyką i innymi alternatywnymi źródłami dochodów. Jednak rozwój pozarolniczych dochodów zależy również od cech osobowych rolników oraz intensywności reklamy nowych produktów wiejskich [Che i in. 2005]. Artykuł składa się z trzech części. W pierwszej opisano źródła finansowania agroturystyki. W drugiej przedstawiono źródła finansowania pozarolniczej działalności gospodarczej. W trzeciej opisano dopłaty bezpośrednie i dokonano podsumowania.

FINANSOWANIE AGROTURYSTYKI

Jednym z głównych źródeł alternatywnych dochodów rolniczych jest agroturystyka. Obejmuje ona możliwości noclegowe dla turystów, udział w pracach w gospodarstwie, zwiedzanie atrakcji turystycznych regionu. Agroturystyki nie należy mylić z turystyką wiejską, która obejmuje atrakcje turystyczne regionu bez prowadzenia produkcji rolniczej w gospodarstwie. Aby agroturystyka mogła się rozwijać, konieczne jest wsparcie finansowe. Do głównych źródeł wsparcia agroturystyki należą kredyty. Mogą one pochodzić z Europejskiego Funduszu Rozwoju Wsi Polskiej i obejmować takie działania, jak rozwój agroturystyki, prowadzenie działalności gospodarczej na terenach wiejskich oraz rozwój małej przedsiębiorczości. W zakresie agroturystyki finansowanie może dotyczyć przedsięwzięć gospodarczych na wsi i w miastach do 20 tys. mieszkańców. Środki finansowe mogą być przeznaczone na inwestycje w bazę noclegową, gastronomiczną oraz rekreacyjno-sportową i kulturową. Do ubiegania się o finansowanie uprawnione są następujące podmioty: rolnicy, inne osoby fizyczne wykonujące działalność gospodarczą, organizacje pozarządowe oraz gminy i związki międzygminne. Kredyty są przyznawane w dwóch platformach: A i B. W platformie A kwota kredytu wynosi 50 000 zł i może być nią objęte 100% zadania. Na platformie B kwota może sięgać wysokości 300 000 zł i obejmować nie więcej niż 80% wartości zadania inwestycyjnego brutto. Kredyty te obejmują okres do 5 lat spłaty¹.

Zebrany materiał badawczy dowodzi, że w trakcie realizacji w zakresie agroturystyki w 2008 r. było 437 przedsięwzięć w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Wsi Polskiej. W wyniku finansowania agroturystyki utworzono 4432 nowe miejsca noclegowe oraz wybudowano 191 obiektów bazy rekreacyjno-sportowej (tab. 1). W wyniku finansowania agroturystyki utworzono 113 nowych miejsc pracy oraz 181 utrzymano.

W ramach finansowania z Europejskiego Funduszu Rozwoju Wsi Polskiej udzielono 8 kredytów na inwestycje w zakresie ochrony zdrowia na terenach wiejskich za sumę 332 tys. zł. Ważnym kierunkiem finansowania jest oświata wiejska oraz budowa dróg. Są to główne kierunki objęte działaniami w ramach tego funduszu.

¹<http://www.efrwp.com.pl/polish/ofunduszu/>

Tabela 1. Wybrane aktualnie realizowane programy operacyjne w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Wsi Polskiej w zakresie agroturystyki (efekty finansowo-rzeczowe, narastająco na dzień 31 grudnia 2008 r.)

Table 1. Chosen and actually realized operational programs within European Fund for the development of Polish villages within agritourism (financial and real effects, increasingly on 31 December 2008)

Program	Liczba umów	Kwota przyznanej pomocy (w tys. zł)	Wartość zrealizowanych zadań – projektor (w tys. zł)	Efekty rzeczowe osiągnięte przy udziale funduszu	Uwagi
Oświata wiejska (szkoły podstawowe, gimnazja, licea, ogółem, w tym:	2335	356923	2389627	1359 obiek. ośw. 976 obiek. ośw.	Dotacje udzielane w okresie do 31.03.1995 r.
dotacje	1359	30957	581410		
kredyty	976	325969	1808217		
Budowa dróg wiejskich ogółem, w tym:	1915	217615	601692	2781 km dróg	Dotacje udzielone w okresie do 31.12.1997 r.
dotacje	946	28968	206785	1597 km dróg	Od 1.04.1998 r.
kredyty	969	188647	394907	184 km dróg	wyłącznie preferencyjne kredyty
Zaopatrzenie wsi w wodę (wodociągi, stacje wodociągowe)	234	54880	137885	2348 km sieci 22,1 tys. gospo. 24 stacje wod. 48,9 tys. m ³ /dobę	Kredyty udzielane od maja 2000 r.
Spółeczeństwo informacyjne (gminne pracownie internetowe)	8	265	300	Utworzenie 8 pracowni internetowych	Kredyty udzielane od 1.06.2002 r.
Kredyty na inwestycje w zakresie ochrony zdrowia na terenach wiejskich (NZOZ)	5	1089	1558	Remont, zakup lub wyposażenie 5 obiektów	Linia kredytowa realizowana od II kw. 2004 r.
Kredyty na inwestycje w zakresie ochrony zdrowia i dobrostanu zwierząt	8	332	415	5 szt. urządzeń med. 4 szt. śr. transp. 1600 m ² pow. obiektów leczniczych	Linia kredytowa realizowana od lutego 2005 r.
Kredyty na przedsięwzięcia inwestycyjne w zakresie agroturystyki	437	30734	34000	4432 nowe miejsca noclegowe 191 obiektów bazy rekreacyjno-sportowej 113 nowych miejsc pracy 181 utrzymanych miejsc pracy	Linia kredytowa realizowana od stycznia 2001 r.

Źródło: Dane Europejskiego Funduszu Rozwoju Wsi Polskiej, www.efrwp.com.pl/polish/efekty/tabela/tab_all2008.htm

Source: Data from the European Fund for the development of Polish villages, efrwp.com.pl/polish/efekty/tabela/tab_all2008.htm

Rozwój agroturystyki będzie możliwy dzięki inwestycjom w infrastrukturę oraz wodociągi. Dzięki funduszowi wybudowano 2348 km sieci, którą objęto 22,1 tys. gospodarstw.

Rozwój obszarów wiejskich i agroturystyki odbywa się również za przyczyną inwestycji w pracownie internetowe na obszarach wiejskich.

W ramach PROW w latach 2007–2013 z programu 3.1. Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej dostępne są środki finansowe na agroturystykę. Maksymalna kwota to 100 tys. złotych, która obejmuje 50% kosztów kwalifikowanych. Uzyskane środki finansowe mogą być przeznaczone na budowę, rozbudowę i przebudowę pomieszczeń oraz zakup wyposażenia budynków przeznaczonych do świadczenia agroturystyki. Rolnicy zajmujący się agroturystyką są zwolnieni z podatku dochodowego pod warunkiem, że liczba pokoi przeznaczonych do wynajmu nie przekracza 5, a gospodarstwo rolne położone jest na terenie gminy wiejskiej lub wiejsko-miejskiej. W ramach PROW i działania 2.3 „Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego” można wspierać rozwój agroturystyki poprzez podwyższenie atrakcyjności turystycznej regionu [Matlegiewicz 2008].

FINANSOWANIE POZAROLNICZEJ DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

Innym źródłem alternatywnych źródeł dochodów może być działalność pozarolnicza. Obejmuje ona prowadzenie przedsiębiorstw o różnych kierunkach. Przedsiębiorcy-rolnicy prowadzą działalność pozarolniczą na obszarach wiejskich w celu zwiększenia dochodów.

Działalność taka może być finansowana również jak w przypadku agroturystyki z kredytów ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Wsi Polskiej.

Pozarolnicza działalność gospodarcza może być finansowana z mikrokredytów realizowanych na wsiach oraz w miastach do 20 tys. mieszkańców w zakresie produkcji, handlu lub usług. O kredyty mogą ubiegać się rolnicy i członkowie ich rodzin, bezrobotni i pozostałe osoby rozpoczynające lub wykonujące działalność gospodarczą. Wartość kredytu nie może przekraczać kwoty 20 tys. zł na okres 24 miesięcy [<http://www.efrwp.com.pl/polish/ofunduszu/>].

Rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej jest finansowany w ramach kredytów „Wiarygodny Partner”. Na dzień 31 grudnia 2008 r. realizowano 369 umów na kwotę 64 534 tys. zł. Decydująca wartość środków finansowych została przekazana na mikrokredyty (4975 umów) za kwotę 87 022 tys. zł. Finansowanie pozarolniczej działalności gospodarczej doprowadziło do powstania 2874 nowych miejsc pracy oraz utrzymania 7925 (tab. 2).

Ważną część funduszu jest przeznaczona na dopłaty do kredytów. W efekcie dokonano remontu i budowy 8 obiektów zdrowia oraz remontu 299 km dróg gminnych.

Rozwój obszarów wiejskich odbywa się również przez programy nauki języka angielskiego oraz stypendia dla ubogiej młodzieży z terenów wiejskich. Finanse na ten cel będą miały długofalowe konsekwencje dla poprawy rozwoju obszarów wiejskich.

Tabela 2. Wybrane aktualnie realizowane programy operacyjne w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Wsi Polskiej (efekty finansowo-rzeczowe, narastająco na dzień 31 grudnia 2008 r.)

Table 2. Chosen and actually realized operational programs within European Fund for the development of Polish villages (financial and real effects, increasingly on 31 December 2008)

Program	Liczba umów	Kwota przyznanej pomocy (w tys. zł)	Wartość zrealizowanych zadań – projektor (w tys. zł)	Efekty rzeczowe osiągnięte przy udziale funduszu	Uwagi
Kredyty w zakresie małej przedsiębiorczości „Wiarygodny Partner”	396	64534	60000	244 środki transportu, 95 nieruchomości	Linia kredytowa realizowana od początku 2006 r.
Mikrokredyty na pozarolniczą, małą przedsiębiorczość na terenach wiejskich	4975	87022	87100	2874 nowe miejsca pracy 7925 utrzymanych miejsc pracy	Linia kredytowa realizowana od stycznia 2000 r.
Dopłaty do kredytów – dotacje	126	4271	40596	Remont, budowa 8 obiektów służby zdrowia, 299 km dróg gminnych	Program dotacyjny realizowany od stycznia 2006 r. (zakończony 28.02.2009 r.)
Program nauki języka angielskiego	72	1157	1500	Dodatkowe zajęcia z języka angielskiego dla ok. 2800 uczniów klas III szkół gimnazjalnych z 93 gimnazjów	Program realizowany od roku szkolnego 2007/2008, pierwotnie w formie pilotażu w 15 gminach wiejskich, w roku szkolnym 2008/2009 w 72 gminach wiejskich
Stypendia dla ubogiej młodzieży z terenów wiejskich	1455	140	280	Stypendia dla 110 zdolnych uczniów szkół ponad gimnazjalnych z terenów wiejskich	Wspólny program stypendialny Funduszu Dzieło Nowego Tysiąclecia realizowany od roku szkolnego 2007/2008
Dotacje w ramach funduszu doraźnej pomocy	95	1384	5130	Dofinansowanie 95 przedsięwzięć doraźnych i innych, wynikających z klęsk żywiołowych lub ważnych względów społecznych	Program realizowany od 1998 r.

Źródło: Dane źródłowe Europejskiego Funduszu Rozwoju Wsi Polskiej, efrwp.com.pl/polish/efekty/tabela/tab_all2008.htm

Source: Data from the European Fund for the development of Polish villages, efrwp.com.pl/polish/efekty/tabela/tab_all2008.htm

W ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Wsi Polskiej są również finansowane dotacje w ramach funduszu doraźnej pomocy. Program ten realizowany jest od 1998 r. i objęto nim dofinansowanie 95 działań wynikających z klęsk żywiołowych i innych.

Na obszarach wiejskich można uzyskać środki na rozwój przedsiębiorczości w ramach PROW (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich). Na stworzenie jednego miejsca pracy na obszarach wiejskich można uzyskać wsparcie w wysokości 100 tys. zł. Środki finansowe mogą być przeznaczone na budowę, zakup maszyn, sprzęt komputerowy i inne działania.

Ponadto działalność pozarolnicza może być finansowana z funduszy strukturalnych, w tym z sektorowego programu operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich”, w tym szczególnie z działania 2.4. „Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodnych działań lub alternatywnych źródeł dochodów” oraz działania 2.7. „Pilotażowy Program Leader+” [Jalnik 2006].

Zebrany materiał badawczy dowodzi, że na różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa najwięcej środków przeznaczono w województwach: lubelskim (52,27 mln zł), mazowieckim (34,97 mln zł) i małopolskim (33,05 mln zł).

Z tabeli 3 wynika, że najmniej środków na alternatywne źródła dochodów przeznaczono w województwie lubuskim (2,87 mln zł) oraz zachodniopomorskim (5,03 mln zł)

Tabela 3. Środki publiczne przeznaczone na działanie 2.4. „Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów” (dane na dzień 30 września 2008 r.)

Table 3. Public funds directed for action 2.4. “Differentiation of rural activity and similar to agriculture for variety of actions or alternative income sources” (data on 30 September 2008)

Województwo	Środki publiczne (mln zł)
Dolnośląskie	8,00
Kujawsko-pomorskie	18,85
Lubelskie	52,27
Lubuskie	2,87
Łódzkie	19,81
Małopolskie	33,05
Mazowieckie	34,97
Opolskie	7,21
Podkarpackie	20,04
Podlaskie	17,52
Pomorskie	7,75
Śląskie	12,00
Świętokrzyskie	24,31
Warmińsko-mazurskie	9,64
Wielkopolskie	25,13
Zachodniopomorskie	5,03
Polska	298,47

Źródło: Wykorzystanie środków Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” w województwach. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2008.

Source: Use of SOP “Restructuring and modernization of food sector and rural development in voivodeships. Ministry of Agriculture and Rural Development” 2008 (in Polish).

Również sektorowy program operacyjny „Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw”, w tym szczególnie działanie 2.3. „Wzrost konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw poprzez inwestycje”, stwarza możliwość pozyskania środków finansowych na rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich.

Wsparcie rozwoju przedsiębiorstw można uzyskać w ramach programu Innowacyjna Gospodarka. Blisko 4 mld euro jest dostępne w ramach tego programu. Dysponentami tych środków są Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości oraz Ministerstwo Gospodarki. Jednak realizowany projekt powinien mieć charakter innowacyjny. W ramach działania 8.1 przedsiębiorcy mogą starać się o finansowanie działań o charakterze e-biznesu.

Rozwój alternatywnych źródeł dochodów był finansowany również w ramach SAPARD (tab. 4). Został on zakończony w 2006 r. W ramach tego programu można było uzyskać finansowanie do 50% inwestycji. Łącznie w latach 1999–2006 zawarto 27 761 umów, z czego ARiMR podpisała 24 431 na kwotę 4779 mln zł. Najwięcej umów w ramach tworzenia dodatkowego dochodu na obszarach wiejskich zawarto w województwach podkarpackim (217) oraz podlaskim (193), a najmniej w województwach opolskim (47) i lubelskim (51).

Tabela 4. Liczba zawartych umów z beneficjentami Programu SAPARD (dane na dzień 29 grudnia 2006 r.)

Table 4. The amount of fixed contracts with beneficiaries of SAPARD Program (data on 29 December 2006)

Województwo	Tworzenie źródeł dodatkowego dochodu na obszarach wiejskich	Tworzenie miejsc pracy na obszarach wiejskich	Publiczna infrastruktura techniczna na obszarach wiejskich
Dolnośląskie	73	110	13
Kujawsko-pomorskie	73	120	27
Lubelskie	139	151	41
Lubuskie	51	49	17
Łódzkie	90	174	34
Małopolskie	163	282	92
Mazowieckie	91	216	6
Opolskie	47	65	12
Podkarpackie	217	273	50
Podlaskie	193	85	15
Pomorskie	146	141	30
Śląskie	87	227	29
Świętokrzyskie	69	119	21
Warmińsko-mazurskie	153	135	15
Wielkopolskie	148	390	22
Zachodniopomorskie	54	83	16
Polska	1794	2620	440

Źródło: Opracowania Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, <http://www.bip.minrol.gov.pl/DesktopModules/Announcement/ViewAnnouncement.aspx?ModuleId=853&TabOrgID=1055&AnnouncementId=7947>

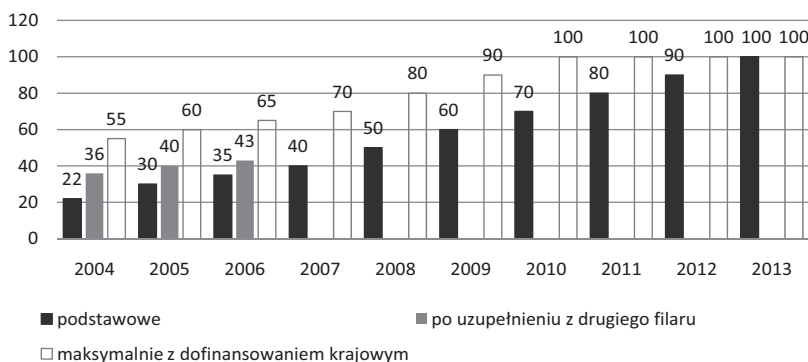
Source: The elaboration of Ministry of Agriculture and Rural Development, <http://www.bip.minrol.gov.pl/DesktopModules/Announcement/ViewAnnouncement.aspx?ModuleId=853&TabOrgID=1055&AnnouncementId=7947>

Alternatywną formą finansowania działalności gospodarczej są również kredyty, które można uzyskać od takich banków, jak: PKOBP, BZWBK, BRE Bank, Fortis, Bank BPH, Kredyt Bank i BOŚ, które korzystają z oferty Europejskiego Banku Inwestycyjnego (EBI). W ramach środków pochodzących z EBI przedsiębiorstwa mogą uzyskać dofinansowanie w postaci kredytów, których oprocentowanie jest niższe o 0,3–0,5 pkt procentowego, a dostęp do tych środków jest łatwiejszy.

Rozwój działalności gospodarczej może być finansowany ze środków urzędów pracy, nie dotyczy to jednak rolników. O wsparcie mogą ubiegać się osoby bezrobotne. Kwota, jaką osoba bezrobotna może uzyskać to 19,4 tys. zł. Środki udzielane są bezrobotnym na rozwój działalności wytwórczej, usługowej i handlowej. Osoba, która ubiega się o te środki, powinna spełniać kilka warunków, m.in. mieć ukończone 18 lat i nie więcej niż 60 lat (kobiety) lub 65 (mężczyźni) oraz nie posiadać praw do renty, emerytury lub innych świadczeń socjalnych oraz nie prowadzić działalności gospodarczej.

PLATNOŚCI BEZPOŚREDNIE JAKO ALTERNATYWNE ŹRÓDŁO DOCHODÓW RODZIN ROLNICZYCH

Niektórzy badacze za alternatywne źródło dochodów rodzin rolniczych uważają dopłaty bezpośrednie. Należy tu wymienić programy wspomagające dochody rolnicze, wspomaganie sprzedaży czy wspomaganie cen produktów, płatności bezpośrednie i wspomaganie zakupu środków do produkcji dla rolnictwa [Guyomard, Le Mouël, Gohin 2004]. Wraz z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej rolnictwo naszego kraju zostało objęte instrumentami Wspólnej Polityki Rolnej. Szczególnie miejsce zajmują w niej płatności bezpośrednie. W naszym systemie rolnicy mogą otrzymać środki w postaci jednolitej płatności obszarowej. Drugą grupę środków stanowi uzupełniająca płatność obszarowa, natomiast trzecią stanowią dopłaty z tytułu położenia gospodarstwa na terenach ONW (o niekorzystnych warunkach gospodarowania). Poziom płatności bezpośrednich w Polsce powinien się wyrównać w innymi krajami (w tym UE-10) w 2013 r. (rys. 1).



Rys. 1. Ewolucja płatności bezpośrednich w ramach reformy Wspólnej Polityki Rolnej (%)

Fig. 1. The evolution of direct Payments within CAP

Źródło: <http://www.minrol.gov.pl/index.php?pol/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/Platnosci-bezposrednie>

Source: <http://www.minrol.gov.pl/index.php?pol/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/Platnosci-bezposrednie>

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Możliwości finansowania różnych rodzajów działalności na obszarach wiejskich przyczyniają się do powstawania alternatywnych źródeł dochodów. Zebrany materiał badawczy dowodzi, że finansowanie działalności agroturystycznej przyczynia się do rozwoju obszarów wiejskich. W ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Wsi Polskiej są finansowane oprócz agroturystyki również działania w zakresie szkolnictwa, budowy dróg, zaopatrzenia w wodociągi i inne. Poprawa i utrzymanie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich wymaga w Polsce dalszego finansowania działań. Należy również pozytywnie ocenić możliwość finansowania innych działań oprócz agroturystyki, co poprawia stan rozwoju obszarów wiejskich w Polsce.

Finansowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przyczynia się również do uzyskania alternatywnych źródeł dochodów. Efektem finansowania mikroprzedsiębiorczości są nowe miejsca pracy na obszarach wiejskich, co przyczynia się do podniesienia standardu życia rodzin rolniczych.

Ważnymi czynnikami rozwoju obszarów wiejskich są finansowanie nauki języka angielskiego oraz stypendia dla ubogiej młodzieży wiejskiej. Działania takie mogą przyczynić się do poprawy wykształcenia młodzieży wiejskiej, co w konsekwencji spowoduje rozwój jej przedsiębiorczości, a także umożliwi w przyszłości znalezienie pracy poza rolnictwem.

Dynamiczny rozwój obszarów wiejskich będzie możliwy dzięki dalszemu finansowaniu działań, które będą stwarzały ludności rolniczej możliwości pozyskiwania alternatywnych źródeł dochodów.

PIŚMIENNICTWO

- Che D., Veeck A., Veeck G., 2005. Sustaining and strengthening the agritourism product: Linkages among Michigan agritourism destinations. *Agriculture and Human Values* 22, 225–234.
- Dane źródłowe Europejskiego Funduszu Rozwoju Wsi Polskiej, efwfp.com.pl/polish/efekty/tabela/tab_all2008.htm
- Ewolucja płatności bezpośrednich w ramach reformy Wspólnej Polityki Rolnej, <http://www.minrol.gov.pl/index.php?/pol/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/Platnosci-bezposrednie>
- Guyomard H., Mouël L.Ch., Gohin A., 2004. Impacts of alternative agricultural income supports schemes on multiple policy goals. *European Review of Agricultural Economics*, Vol. 31 (2), 125–148.
- Jalnik M., 2006. Finansowanie i rozwój działalności agroturystycznej. Zrównoważony rozwój wsi i rolnictwa. *Prace Naukowe Katedry Polityki Agrarnej i Marketingu SGGW*, nr 39, Warszawa, 231–239.
- Matlegiewicz M., 2008. Źródła finansowania działalności agroturystycznej. *Acta Sci. Pol. Oeconomia* 7(3), 51–66.
- Opracowania Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi <http://www.bip.minrol.gov.pl/DesktopModules/Announcement/ViewAnnouncement.aspx?ModuleId=853&TabOrgID=1055&AnnouncementId=7947>
- Wykorzystanie środków Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” w województwach. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi 2008.

FINANCING ACTIVITIES ENABLING GAINING ALTERNATIVE INCOME BY FARMS' OWNERS

Abstract. The sources of financing actions enabling gaining alternative incomes by farmers were presented in the paper. Particular attention was paid to financing agrotourism, non-agricultural activity, breeding and direct payments. The analysis of collected material proved significant possibilities of financing agrotourism and non-agricultural activity. Moreover, direct payments enabled to gain alternative incomes by farmers. Financing these actions influence multifunctional development of rural areas.

Key words: financing activities, agrotourism, non-agricultural activity

Zaakceptowano do druku – Accepted for print 19.06.2010